

*О. Щербакова, к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

**КОНЦЕПЦІЯ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧОГО КАЛЕНДАРЯ 2011:
ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ АСПЕКТ**

У статті викладено концептуальні засади шевченкознавчого календаря на 2011 рік. У них відображено історико-літературний аспект авторського

книжкового видання "Малий шевченкознавчий календар 2011" (К., 2011), присвяченого пошануванню пам'яті поета.

Ключові слова: концепція, шевченкознавчий календар 2011, історико-літературний аспект, Тарас Шевченко, шевченкознавство, пошанування пам'яті поета.

В статье изложены концептуальные положения шевченковедческого календаря на 2011 год. В них отображен историко-литературный аспект авторского книжного издания "Малий шевченкознавчий календар 2011" (К., 2011), посвященного почтению памяти поэта.

Ключевые слова: концепция, шевченковедческий календарь 2011, историко-литературный аспект, Тарас Шевченко, шевченковедение, почтение памяти поэта.

The article contains fundamental principles of Shevchenko studies calendar for the year 2011. These reflect historical and literary aspect of author print edition "Small Shevchenko Studies Calendar 2011" (Kyiv, 2011) devoted to paying homage to the memory of the poet.

Key words: concept, Shevchenko studies calendar for the year 2011, historical and literary aspect, Taras Shevchenko, homage to the memory of the poet.

*Покоління поколінню
Об тобі розкаже,
І твоя, Кобзарю, слава
Не вмере, не поляже.*

О. Афанасьєв-Чужбинський

Розробка концепції шевченкознавчого календаря на 2011 рік, оголошеного у Співдружності Незалежних Держав (СНД) Роком історико-культурної спадщини та Роком освіти й інформаційного суспільства, присвячена пошануванню світлої і невмирущої усенародної пам'яті Тараса Григоровича Шевченка як одного з найславетніших синів України, речника національного й соціального визволення рідного народу, гордості української культури, засновника нової української літератури, геніального поета, художника й мислителя, живописця за професією і Поета за покликанням, велетня духу і Майстра слова й пензля, а також справжньої людини-християнина. Сама ідея – на гідне виконання Шевченкового "Заповіту" ("не забути пом'янути незлим тихим словом") – виникла не так давно, хоча за останні дванадцять років авторка час від часу звертається до спроб певних узагальнень у цій проблематиці [1]. У подальшому викладі концептуальних засад такого календаря відображено історико-літературний аспект авторського подарункового видання "Малого шевченкознавчого

календаря 2011" (К., 2011) [4] на свідчення результату пошуку оптимальної моделі якісно нового книжкового продукту (хоча і малого за своїм форматом). Подібного видання в Україні та поза її межами не було 47 років. Єдиний до цього "Шевченківський календар. Щотижневик на 1964 рік" видано редакцією українських календарів видавництва "Радянська Україна" до 150-річчя з дня народження Т. ГШевченка (К., 1964) [3].

Із ювілейних дат і пам'ятних подій, пов'язаних із життєвим і творчим шляхом поета, до поля дослідницької уваги на 2011 рік потрапляє ціла низка різних знаменних і важливих фактів із переосмислення неоціненого внеску літературно-мистецької Шевченкової спадщини до розвитку національної історії, освіти, культури й мистецтва. Із-поміж інших виділимо деякі. Так, у 2011 році виповнюється: • **180 років** (1831): юний кріпак Тарас Шевченко переїхав зі своїм паном Павлом Енгельгардтом із Вільно до Петербурга, де згодом розпочав чотирирічну науку у живописця Василя Ширяєва. • **170 років** (1841): уперше вийшла окремим виданням поема Тараса Шевченка "Гайдамаки"; ним написано поему "Мар'яна-черниця", баладу "Утоплена", поезію "Вітер з гаєм розмовляє" та уривок з історичної драми "Никита Гайдай"; у альманасі "Ластівка" надруковано Шевченкові твори "Причинна", "Вітре буйний", "Тече вода в синє море", "На вічну пам'ять Котляревському" і перший розділ з "Гайдамаків"; датовано картину (акварель) "Цыганка, гадающая украинской девушке" (інша назва – "Циганка-ворожка"), за яку художника було нагороджено срібною медаллю від Петербурзької Академії мистецтв; під час так званої Каратауської експедиції Шевченком створено близько 100 малюнків аквареллю й олівцем. • **165 років** (1846): прибувши напровесні до Києва, Тарас Шевченко у квітні пристав до Кирило-Мефодіївського товариства; звів усі свої твори, написані упродовж попередніх трьох років, до рукописної збірки "Три літа"; створив балади "Лілея" і "Русалка", вірш "Не журюся я, а не спиться", а також записав в остаточній редакції вірш "Як умру, то поховайте..." ("Заповіт"); датував замальовку "Червоний корпус Київського університету"; узяв участь (разом із Миколою Іванишевим) в археологічних розкопках скіфських поховань поблизу Фастова; подав заяву на ім'я попечителя Київського учбового округу про зарахування на посаду вчителя малювання у Київському університеті. • **155 років** (1856):

• перебуваючи на засланні в Новопетровському укріпленні, Тарас Шевченко написав повість "Художник"; тоді ж зробив серію замальовок "Робінзон Крузо" та розпочав роботу над серією малюнків "Притча про блудного сина" (завершив 1857). • **150 років** (1861): у січні Тарас Шевченко видав посібник для недільних шкіл "Букварь южнорусскій" (Санкт-Петербург); випущено перший номер журналу "Основа"; у лютому Тарас Григорович написав останній автопортрет та останнього вірша "Чи не покинуть нам, небого..."; 10 березня (за новим стилем) Великий Кобзар помер і був похований у Санкт-Петербурзі, а у травні його прах було перевезено в Україну й перепоховано на Чернечій горі поблизу Канева.

Із пожиттєвих Шевченкових ювілейних дат і подій дослідницьку увагу привернули наступні: • **110 років** (1901): здійснено перше видання книги Олександра Кониського "Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя" (Київ). • **100 років** (1911): побачили світ "Малий Кобзарь для дітей", "Малюнки Тараса Шевченка" (обидва – Київ), збірка перекладів Шевченкових віршів англійською мовою Етель Ліліан Войнич (Лондон) і літературознавчий нарис Корнія Чуковського "Шевченко" (Москва). • **85 років** (1926): засновано Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР у Харкові (з філіалом у Києві), основними напрямками наукової роботи якого були збирання й вивчення матеріалів з історії української літератури, насамперед дослідження спадщини Т. Г. Шевченка; вийшов друком другий збірник наукових праць "Шевченко та його доба" (Київ); режисер Петро Чардинін зняв двосерійну (уперше в історії українського кіно) кінокартину "Тарас Шевченко" (у головній ролі – Амвросій Бучма). • **70 років** (1941): видано наукові праці Олександра Борщаговського і Миколи Йосипенка "Шевченко і театр" та Миколи Грінченка "Шевченко і музика" (обидві – Київ), а також біографічну книгу Марієтти Шагінян "Шевченко" (Москва); побачили світ каталог-путівник "Українська Республіканська ювілейна Шевченківська виставка" (Київ) та збірка "Прометееві українського народу", присвячена пам'яті Тараса Григоровича (Нью-Йорк). • **60 років** (1951): видано словопоказчик "Шевченкова лексика" й дослідження Івана Пільчука "Прозова творчість Т. Г. Шевченка" (Київ); опубліковано кіносценарій Ігоря Савченка "Тарас Шевченко" (Москва) й затим випущено однойменну кінострічку цього режисера і сценариста (у головній ролі – Сергій

Бондарчук), яку наступного року було удостоєно Державної премії СРСР та відзначено на Міжнародному кінофестивалі у Карлових Варах; урочисто встановлено пам'ятник Тарасові Шевченку в канадському місті Торонто.

У цьому році також згадується таке: • **50 років** (1961): засновано Республіканську премію ім. Т. Г. Шевченка, яку 1969 перетворено на Державну премію Української РСР імені Т. Г. Шевченка у галузі літератури, журналістики, мистецтва і архітектури, а від 2000 – на Національну премію України імені Тараса Шевченка – найвищу в Україні нагороду в галузі культури; установлено пам'ятну дошку з барельєфним зображенням Тараса Шевченка при вході до Червоного корпусу Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка; відкрито кабінет шевченкознавства при кафедрі історії української літератури філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка; побачили світ: тритомне видання творів Тараса Григоровича і його ж "Кобзар" зі вступною статтю Максима Рильського (обидва – Київ), "Опис рукописів Т. Г. Шевченка" (відповідальний редактор Олександр Білецький) та дорожні нариси Михайла Чабанівського "Шляхами великої долі" (також обидва – Київ), дослідження Івана Огієнка (митрополита Іларіона) "Грамматично-стилістичний словник Шевченкової мови", Яра Славутича "Велич Шевченка" (обидва – Вінніпег) та Марка Полякова "Великий Кобзарь" (Москва), а також друге перероблене й значно доповнене "Повне видання творів Т. Шевченка" (Чикаго), том XIV якого – "Показчик видань Шевченкових творів. Першодруки й окремі видання та спис літератури до них" – упорядковано Володимиром Дорошенком; вийшли книги: Федора Прийми "Шевченко и русская литература XIX века" (Москва-Ленінград), Михайла Мольнара "Тарас Шевченко у чехів та словаків" (Пряшів), Олександра Білецького "Шевченко і слов'яни" (Київ), Василя Барки "Правда Кобзаря" (Нью-Йорк); надруковано також шевченкознавчі дослідження Аркадія Жуковського "Шевченкіана в бібліотеках Парижа" (Париж), Юрія Івакіна "Стиль політичної поезії Шевченка", Миколи Ткаченка "Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка" (обидва – Київ), біографічний нарис Павла Федченка "Слово про Кобзаря" й праця Євгена Шабліовського "Народ і слово Шевченка" (також обидва – Київ); побачив світ роман Оксани Іваненко "Тарасові шляхи" (Київ);

видано другий випуск "Питань шевченкознавства" (Київ), збірник "Тарас Шевченко. В соту річницю смерті поета" (Варшава), книги "Тарас Шевченко" і "Голос Шевченка над світом" (обидві – Київ), збірник статей "Світи Тараса Шевченка" (Нью-Йорк) та багато ін.

Знаменним 2011 рік є і з приводу багатьох інших ювілейних шевченкознавчих заходів, із-поміж яких виділимо лише деякі, а саме: • **45 років** (1966): побачила світ повість Гната Хоткевича "Тарас Шевченко" (Львів). • **40 років** (1971): надруковано працю Василя Бородіна "Над текстами Т. Шевченка" (Київ) та "Пропам"ятну книгу будови пам"ятника Тарасові Шевченкові в Буенос-Айресі" (Буенос-Айрес); лауреатами Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка стали режисер Дмитро Алексідзе, драматург Олександр Корнійчук, актриси Поліна Кумаченко і Юлія Ткаченко, актори Володимир Дальський і Михайло Задніпровський та інші; у Львові засновано етнопарк "Шевченковий гай" (офіційна назва – Музей народної архітектури і побуту). • **35 років** (1976): надруковано дослідження Василя Бородіна "Перше видання "Кобзаря" Тараса Шевченка. Про факсимільне видання "Кобзаря" 1840 року", словник персоналій "Т. Г. Шевченко в колі сучасників" Григорія Марахова, друге доповнене видання книги Василя Анісова та Єлизавети Середи "Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка", книгу Василя Шубравського "Від Котляревського до Шевченка (Проблема народності української літератури)" (усі – Київ). • **30 років** (1981): видано науковий збірник "Т. Г. Шевченко в інтернаціональних літературних зв'язках" (Київ), укладений викладачами Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка; побачили світ книги Валерії Смілянської "Стиль поезії Шевченка: Суб"єктна організація" і Марії Білінської "Грає Кобзар, виспівує" (обидві – Київ), а також фотопутівник Ольги Поляченко (у співавторстві) "Літературно-меморіальний музей Т. Г. Шевченка в Києве" та фотоальбом "На Тарасовій горі" про Державний музей-заповідник Т. Г. Шевченка у Каневі Черкаської області УРСР (обидва – Київ); шевченківськими лауреатами стали письменники Анатолій Дімаров, Владислав Титов та інші митці. • **25 років** (1986): надруковано третій випуск Шевченкової збірки "В сім'ї вольній, новій", працю Юрія Івакіна "Нотатки шевченкознавця" (обидві – Київ) і путівник Зінаїди Тарахан-Берези "Музей Т. Г. Шевченка у Каневі" (Дніпропетровськ).

Цьогоріч виповнюється: • **20 років** (1991): побачили світ монографія Людмили Задорожної "Шевченко і вірменська література", "Шевченківський Київ" Петра Жура, перше видання книги Григорія Грабовича "Шевченко як міфотворець" (усі – Київ) й збірка статей "Світи Тараса Шевченка" (Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, Львів), а також драматична поема-диалогія Богдана Стельмаха "Тарас" (Львів); лауреатами Шевченківської премії стали письменник Іван Білик, журналіст Іван Дзюба, оператор Юрій Іллєнко, композитор Юлій Мейтус, режисер-постановник Сергій Параджанов і поет Василь Стус (обидва – посмертно), художник Георгій Якутович, а також режисер Ролан Сергієнко, оператор Олександр Коваль, автори сценарію Володимир Костенко (посмертно) і Микола Шудря за документальні кінострічки "Відкрий себе", "Тарас", "Перед іконою", зняті на Українській студії хронікально-документальних фільмів (Київ). • **15 років** (1996): Державної премії України імені Т. Г. Шевченка удостоєно поетів Володимира Базилювського й Ірину Жиленко, літературознавців Віру Агеєву, Віталія Дончика, Андрія Кравченка, Юрія Коваліва, Володимира Мельника, Володимира Моренця, Михайла Наєнка, Григорія Штона та ін.; побачили світ: літопис Петра Жура "Труди і дни Кобзаря" (Люберці), книги Євгена Сверстюка "Шевченко і час" та Леоніда Плюща "Екзод Тараса Шевченка" (обидві – Київ). • **10 років** (2001): побачили світ Шевченкові "Буквар южноруський 1861 року" за упорядкуванням і примітками Миколи Ілляша і "Кобзар" із малюнками автора (обидва – Київ), стартує видання Шевченкового дванадцятитомного "Повного зібрання творів", енциклопедичний довідник Миколи Лабінського "Шевченківські лауреати 1962–2001" (обидва – Київ), чотиритомне діаспорне видання за редакцією Олександра Ільницького та Юрія Гавриша "Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка" (Торонто), наукову розвідку Юрія Барабаша "Коли забуду тебе, Єрусалиме... Гоголь і Шевченко: Порівняльно-типологічні студії" (Харків), удостоєну Шевченківської премії (2004), а також книги Івана Дзюби "З криниці літ" і Зінаїди Тарахан-Берези "Тарас Шевченко, Святиня і сучасна Україна" та розмисел Валерія Шевчука "'Personae verbum" (Слово іпостасне)" (усі – Київ); створено Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; Центральний державний музей Тараса Шевченка (Київ) набув статусу національного;

шевченківськими лауреатами стали співак Володимир Гришко, письменник Євген Пашковський, філософ-культуролог Мирослав Попович та диригент Володимир Сіренко; відбулася прем'єра авторського українського телевізійного проекту Юрія Макарова "Мій Шевченко" (Київ).

Більш розгорнута концепція видання на 2011 рік передбачала пошук ключових ювілейних дат, пов'язаних із прижиттєвими подіями славного сина-генія України (далі вони виділені жирним шрифтом), а також згадування про відомих митців (на пошанування і їхньої пам'яті), життєтворчість яких була освячена шевченківськими темами, мотивами й образами; окрім цього враховано інші пам'ятні (міжнародні, усевітні й усеукраїнські, громадські і професійні) дати та церковні (православні) свята. Усі ці складники відображені на сторінках уже згаданого "Малого шевченкознавчого календаря 2011" [4] (у подальшому – "Календаря"). Наведемо приклади на кожен місяць.

Січень

• **150 років тому на початку січня надруковано Шевченків "Букварь южнорусскій" (Санкт-Петербург, 1861)**, дата написання якого – вересень-жовтень 1860. У цьому посібнику для недільних шкіл, виданому коштом автора накладом десять тисяч примірників, поряд із думами та народними прислів'ями було вміщено уривки з псалмів і молитви, аби таке змістове наповнення "Букваря" сприяло вихованню добрих і нелукавих людей із чистим серцем. Тарас Григорович переймався, аби весь наклад було розповсюджено на території українських земель.

• **150 років тому в Санкт-Петербурзі випущено перший номер журналу "Основа" (1861)** – українського громадсько-політичного і літературно-художнього щомісячника (виходив до жовтня 1862), на шпальтах якого було вперше опубліковано понад 70 Шевченкових поезій. У створенні "Основи" діяльну участь брав і Тарас Шевченко. Із вітчизняних митців на січневому розвороті "Календаря" згадано графіка Василя Касіяна (1896–1976), літературознавця Михайла Бернштейна (1911–2002), культурно-освітнього діяча, історика, письменника і композитора Миколу Аркаса (1853–1909), живописця, іконописця, письменника й графіка Івана Іжакевича (1864–1962), творчий доробок яких збагатив розвиток вітчизняної Шевченкіани.

Лютий

• 14–15 • **150 років від часу написання Тарасом Шевченком останнього вірша "Чи не покинуть нам, небого..." (Санкт-Петербург, 1861)**, що його вперше було надруковано на шпальтах журналу "Основа". • 19 • **150 років (1861) від оприлюднення царського Маніфесту про скасування кріпосного права в Росії.** • 25 • У цей день (за старим стилем) 1814 у селі Моринці Звенигородського повіту Київської губернії (нині Звенигородський район Черкаської області) у родині селянина-кріпака Григорія Івановича (1781–1825) та Катерини Якимівни (1783–1823) народився син Тарас Шевченко. • 26 • **150 років** тому (1861) у цей день (за старим стилем) у Санкт-Петербурзі Тарас Григорович Шевченко помер; тіло його було поховано на Смоленському православному цвинтарі. У лютому пошановується пам'ять графіка Ганни Шиленко (1919–1973) та режисерки Ірини Молостової (1929–1999).

Березень

• 9 • День народження (1814) **Тараса Григоровича Шевченка.**
• 10 • **150 років (1861) від дня пошанування пам'яті Великого Кобзаря.** • Того ж дня • Святителя Тарасія, архієпископа Константинопольського (806). • 9–10 • **Традиційні Шевченкові дні в Україні та поза її межами:** урочисті вечори, святкові концертні програми, науково-методичні конференції і семінари, літературні читання і відкриті уроки, зустрічі з шевченкознавцями та інші заходи з пошанування пам'яті славетного сина України. • У ці дні виповнюється **50 років (1961) відтоді, як у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка при кафедрі української літератури філологічного факультету почав функціонувати кабінет шевченкознавства (від 1992 – навчальна лабораторія шевченкознавства).** • 31 • **10 років (2001) відтоді, як Центральний державний музей Тараса Шевченка у Києві набув статусу національного й перейменований у Національний музей Тараса Шевченка (бульвар Тараса Шевченка, 12).** У "Календарі" згадано композитора і поета-перекладача Петра Ніщинського (1832–1896), мистецтвознавця Бориса Бутника-Сіверського (1901–1983), актора і режисера Амвросія Бучми (1891–1957), живописця, театрального художника, письменника й мистецтвознавця Миколи Бурачека (1871–1942) тощо.

Квітень

• **165 років (1846) відтоді, як Тарас Шевченко повернувся із заслання до Києва й оселився тут на тривалий час:** спочатку – на Інститутській вулиці, а потім – у будиночку Івана Житецького на Козиному болоті (тепер – провулок Шевченка, 8 а, де з 1928 відкрито Літературно-меморіальний будинок-музей Т. Г. Шевченка).

• **70 років (1941) від часу відкриття Центрального державного музею Тараса Шевченка в Маріїнському палаці Києва (на основі Республіканської ювілейної виставки 1939, організованої з нагоди 125-ліття від дня народження Кобзаря).**

• **7 • 170 років від часу написання й виходу окремим виданням поеми Тараса Шевченка "Гайдамаки" (Санкт-Петербург, 1841)** про трагічні події XVIII століття – Коліївщину – народне повстання 1768 на Правобережній Україні, під час якого гайдамацький рух набрав найбільшого розмаху; твір, сповнений душевного болю Поета за Україну та її народ, присвячено Василю Григоровичу (1786–1865), професорові й конференц-секретареві Академії мистецтв, активному учасникові викупу Шевченка з кріпацтва. У "Календарі" згадано мовознавця Леоніда Булаховського (1888–1961), педагога, організатора народної освіти, популяризатора української мови, народної пісні й Шевченкової творчості Христину Алчевську (1841–1920), композитора, диригента і педагога Євгена Козака (1907–1988), історика української літератури, бібліографа Олександра Багрія (1891–1949), скульптора, кінорежисера, драматурга і сценариста Івана Кавалерідзе (1887–1978), архітектора Олександра Беретті (1816–1895) й ін., творчість яких доповнила скарбницю шевченкознавчих досліджень.

Травень

• **4 • День викупу Тараса Шевченка з кріпацтва (1838)** діячами української і російської культури й мистецтв – Євгеном Гребінкою, Карлом Брюлловим, Василем Жуковським, Михайлом Вієльгорським, Василем Григоровичем та іншими.

• **17 • 50 років (1961) від дня встановлення пам'ятної дошки з барельєфним зображенням Тараса Шевченка при вході до Червоного корпусу Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (Володимирська, 60) з нагоди столітніх роковин пошанування його пам'яті.**

• **20 • 50 років (1961) від заснування Республіканської премії ім. Т. Г. Шевченка.** Від 23 квітня 1969 Республіканську

премію перетворено на Державну премію Української РСР імені Т. Г. Шевченка, а за Указом Президента України від 22 червня 2000 найвища в Україні нагорода в галузі культури набула нового статусу – Національної премії України імені Тараса Шевченка. • 20 • **150 років** (1861) тому прах Великого Кобзаря на пароплаві "Кременчук" було перевезено з Києва до Канева. • 22 • **150 років (1861) від дня перепоховання праху Тараса Григоровича на Чернечій (тепер – Тарасовій) горі під Каневом**, де Великий Кобзар знайшов свій останній земний спочинок. Відтоді цей день став традиційною датою пошанування пам'яті Поета на його могилі, а сама могила як святе місце для кожного українця увіходить до комплексу "Шевченківського національного заповідника", що готується приймати відвідувачів після реконструкції.

Червень

• **Квітень – червень • 155 років, як визначено остаточний варіант Шевченкового вірша "Як умру, то поховайте..." ("Заповіт")**; вірш датується "25 грудня 1845, у Переяславі", проте його було переписано наступного року в Києві з невідомого автографа до рукописної збірки "Три літа", текст якого є остаточним. "Заповіт" перекладено багатьма мовами світу. У будинку (меморіальному будинку Шевченкового друга Андрія Козачковського), де Тарас Григорович написав цей твір, 2008 відкрито Музей "Заповіту" (Переяслав-Хмельницький, вул. Шевченка, 8 а). Принагідно згадані на червневому розвороті "Календаря" імена і внески у розвиток Шевченкіани письменника, поета і публіциста Охріма Варнака (1861–1921), актора, кінорежисера та сценариста Івана Миколайчука (1941–1987), композитора, диригента й педагога Рейнгольда Глієра (1875–1956), історика і філолога Павела Шафарика (1795–1861) тощо.

Липень

• **25 • 165 років від часу написання Шевченкової балади "Лілея" (Київ, 1846)**, в якій автор розкриває тему трагічної долі покритки з використанням народнопісенного мотиву перетворення людини на квітку лілею – символ чистоти й цнотливості; датується за чорновим автографом на окремому аркуші та чистовим автографом. До розробки цієї проблематики, зокрема музично-хореографічної, зверталися такі митці, як композитори Костянтин Данькевич і Георгій Майборода, лібретист Всеволод Чаговець,

режисери й автори сценарію Вахтанг Вронський і Василь Лапокниш, хореограф Анатолій Шекера, лауреат Шевченківської премії (1980); створено перший україномовний радянський фільм-балет "Лілея" (1958). Балетна вистава "Лілея" досі йде на сценах Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької і Національної опери України імені Тараса Шевченка. • 2 • Розпочала діяльність (1999) кафедра історії української літератури та шевченкознавства філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Пошановуються: художник-портретист і педагог Іван Сошенко (1807–1876), акторка театру і кіно Наталія Ужвій (1898–1986), учений-літературознавець Макар Русанівський (1904–1941), живописець і графік Михайло Дерегус (1904–1997) та ін., кожен з яких зробив гідний внесок до розробки шевченківської тематики.

Серпень

• 9 • **165 років від часу написання Шевченкової балади "Русалка" (Київ, 1846)**, в основі сюжету якої – народні повір'я про русалок, русальні пісні, що давали сюжети для творів слов'янських романтиків (Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна, Миколи Гоголя та інших); Тарас Григорович використав ці повір'я у баладах "Причинна" (1837), "Утоплена" (1841), у поемі "Наймичка" (1845), де фантастичний елемент слугує розкриттю соціальних конфліктів; датується за чорновим автографом; уперше надрукована наступного року у журналі "Вечорниці". • **Улітку 1856 Тарас Шевченко, перебуваючи на засланні в Новопетровському укріпленні та працюючи над повістю "Художник", виконав серію замальовок "Робінзон Крузо"**. На серпневому розвороті "Календаря" згадуються живописець і монументаліст Валентин Задорожний (1921–1988), скульптор і педагог Володимир Беклемішев (1861–1920), перекладач, письменник, видавець, лексикограф, адвокат, журналіст, педагог і громадський діяч Олександр Кониський (1836–1900), також гідно представлені у збереженні шевченківської спадщини.

Вересень

• **Квітень – вересень • 165 років від часу написання Шевченкового вірша "Не журюся я, а не спитьсья" (Київ, 1846)**. Пошановується пам'ять таких ювілярів-шевченкознавців: історика, славіста, етнографа, фольклориста, поета й першого ректора

Київського університету (на той час – Київського Імператорського Університету Святого Володимира) Михайла Максимовича (1804–1873), громадсько-політичного діяча, композитора і педагога, журналіста, співорганізатора і голови товариства "Просвіта" Анатолія (Наталія) Вахнянина (1841–1908), живописця Михайла Божія (1911–1990), громадсько-політичного і культурного діяча, ученого-літературознавця Павла Зайцева (1886–1965), бібліографа і літературознавця Федора Сарани (1921–1995), історика, громадського діяча і публіциста Михайла Грушевського (1866–1934), шевченкознавця і педагога Євгена Ненадкевича (1882–1966) й ін.

Жовтень

• 4 • **155 років (1856) від часу завершення написання Тарасом Шевченком автобіографічної повісті "Художник" на засланні у Новопетровському укріпленні** (дата початку написання – 25 січня 1856). У творі автор продовжує розробку теми долі талановитого кріпака, започатковану в попередніх повістях ("Варнак" і "Музыкант"). Уперше "Художника" було надруковано з редакторським підзаголовком "(Автобиографическая повесть)" у журналі "Киевская старина"; перший переклад українською мовою було здійснено Ієремією Айзенштоком (1928), а потім – Леонідом Білецьким (1959). • 13 • **140 років** тому відкрито **колегію Павла Ґалаґана** (1871) – приватну чоловічу гімназію, засновану в Києві українським громадським діячем Григорієм Ґалаґаном (1819–1888); тепер у цьому приміщенні розташований **Національний музей літератури України** (вул. Богдана Хмельницького, 11) – головний літературознавчий музей нашої держави. Відмічено ювілеї літературознавця і фольклориста Михайла Возняка (1881–1954), громадського, політичного і державного діяча, історика літератури й літературного критика Сергія Єфремова (1876–1939), кінорежисера і сценариста Ігоря Савченка (1906–1950), літературознавця і поета Олександра Ведміцького (1894–1961) та поета і письменника Івана Буніна (1870–1953), творчий доробок яких збагатив шевченкознавчу спадщину.

Листопад

• 22 • **170 років від часу написання Тарасом Шевченком поеми "Мар'яна-черниця" (Санкт-Петербург, 1841).** • 27 • **165 років відтоді (1846), як Тарас Шевченко подав заяву на ім'я попечителя Київського учбового округу про зарахування на**

посаду вчителя малювання в Київському університеті (затверджено 21 лютого 1847). • 12 • **10 років** відтоді, як на базі двох факультетів – філологічного й іноземної філології – та відділення сходознавства створено Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. На листопадовому розвороті "Календаря" зазначено внески до Шевченкіани таких митців, як: художника-графіка, поета, літературознавця, журналіста, критика, перекладача й педагога Остапа Грицяя (1881–1954), композитора, публіциста, музичного критика і викладача Якова Степового (1883–1921), композитора, піаніста, диригента, педагога, збирача пісенного фольклору, громадського діяча та засновника українського музичного мистецтва Миколи Лисенка (1842–1912), громадського і культурного діяча Дмитра Пильчикова (1821–1893), кіно- і телережисери Тетяни Магар (1946–2008), письменниці Зінаїди Тулуб (1890–1964) та ін.

Грудень

• 8 • **170 років від часу написання Шевченкової балади "Утоплена" (Санкт-Петербург, 1841)**; найранніший відомий текст цього твору – чистовий автограф Тараса Шевченка від 22 листопада 1841. Цю баладу, як і інші свої твори ("Слепую", "Невольника", "Катерину"), Тарас Григорович ілюстрував сам. • 8 • **170 років від датування уривка Шевченкової історичної драми "Никита Гайдай" (Санкт-Петербург, 1841)**; дату встановлено на підставі згадки про п'єсу в листі Тараса Шевченка до Григорія Квітки-Основ'яненка від 8 грудня 1841; наступного ж року вперше надруковано уривок третьої дії п'єси за невідомим джерелом, найімовірніше, за автографом у журналі "Маяк"; друга публікація цього тексту під назвою "Отрывок из драмы Т. Г. Шевченка "Никита Гайдай"" – у журналі "Киевская старина" (1887). У грудні згадано поета, перекладача і літературознавця Максима Богдановича (1891–1917) та співака громадського діяча, засновника літературно-мистецького товариства "Кобзар" у Москві Івана Алчевського (1876–1917), які також турбувалися про збереження шевченківської скарбниці.

Концепція шевченкознавчого календаря на 2011 рік передбачає колективну співпрацю зацікавлених у її розробці учених-одномумців і, як на нашу думку, може слугувати оригінальним проектом навчального посібника для студентської молоді (із уміщенням

фрагментів "ювілейних" творів і коментарями до них знаних шевченкознавців). Також вона передбачає уважне спостереження за багатьма історико-літературними подіями, що відбуватимуться з нагоди пошанування пам'яті Великого Кобзаря в Україні та поза її межами (Росія, Казахстан, Литва тощо). Сподіваємось, результати такого спостереження знайдуть гідне відображення у наших подальших дослідженнях, над якими авторка уже розпочала роботу (Київ, Черкаси, Канів, Переяслав-Хмельницький тощо) [2]. А доки "Малий шевченкознавчий календар 2011" свідчить про результат пошуку оптимальної моделі якісно нового книжкового продукту з огляду на те, що подібного видання не було 47 років. Він яскраво і лаконічно відображає концептуальні засади шевченкознавчого календаря на 2011 рік, який вважається роком історико-культурної спадщини, освіти та інформаційного суспільства, а у нашому випадку є ювілейним – 150-м – роком пошанування світлої і невмирущої усенародної пам'яті найславнішого сина-генія українського народу Тараса Григоровича Шевченка.

1. Див., напр.: *Щербакова О.* Християнські мотиви у творчості Тараса Шевченка: інтерпретації проблеми у літературній критиці 1996 – 2009 рр. // Шевченкознавчі студії: Зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 13. – С. 136–145; *Щербакова О. А.* До проблеми пробудження сили духу "нових людей" і закладання новітніх ідей у Київському університеті як науковому, освітянському, культурному осередку формування української інтелігенції та національної еліти (декілька паралелей між минулим і майбутнім у риторичних аспектах) // Наук. записки Ін-ту журналістики. – К., 2001. – Т. 5: жовт.–груд. – С. 91–102; *Щербакова Олена.* Шевченкова віра в людину в контексті проблем формування національної еліти України // Інформаційна сфера як духовне явище / За ред. А. Москаленка. – К.: Центр вільної преси, 1999. – С. 72–78. 2. Програма Міжнародної (38-ї) наукової шевченківської конференції (20–21 квітня 2011 р.). – Черкаси, 2011. – С. 19. 3. *Шевченківський календар: Щотижневик на 1964 р.* / Ред. кол.: О. С. Бузинник (відп. ред.) та ін. – К.: Ред. укр. календарів, 1964. – 110 с., іл. [До 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. 1814 – 1861]. 4. *Щербакова Олена.* Малий шевченкознавчий календар 2011 / Авторка ідеї, упорядниця текстів та ілюстрацій – Олена Щербакова. – К.: Либідь, 2011. – 36 с.